[1] Tekst en foto's Ruud en Ralph Metselaar – www.comomeerinfo.nl

Rondwandeling door Tirano – deel 1

We bereiken Tirano met de auto over de SS38 via Morbegno en Sondrio of met de trein vanuit Colico.

De geschiedenis

Het gebied van Tirano heeft een zeer lange geschiedenis, zoals blijkt uit de vele vondsten. Deze gaan van rotsgravures en de stenen met inscripties uit de kopertijd, die we in het palazzo Besta in Teglio kunnen zien, tot terracotta fragmenten bij de kerk van S. Perpetua uit de ijzertijd. De eerste documenten waarin Tirano wordt genoemd dateren uit de 11e eeuw. In de 12e eeuw wordt ze genoemd als comune onder de Kapiteins van Stazzona, leenheren van de Pieve van Villa. In 1335 namen de Visconti uit Milaan bezit van het Valtellina. In 1400 werd de stad getroffen door een brand waarbij meer dan driehonderd huizen verloren gingen. In 1486 vielen de Grigioni het dal binnen, en nadat ze verdreven waren liet hertog Ludovico il Moro een muur rond de stad bouwen plus een nieuw kasteel, S. Maria genaamd. Van dit alles zijn hier en daar resten te vinden, maar het belangrijkste zijn de stadspoorten in de wegen naar Poschiava, Milaan en Bormio. In september 1499 werd het door de Fransen onder Lodewijk XII bezet en hoewel Ludovico il Moro het terug veroverde, werden de Fransen al een jaar later opnieuw de baas en bezetten het tot juni 1512, toen ze verdreven werden door de Grigioni, die over de Berninapas het gebied binnenvielen. Deze lieten de muren rond Tirano en verschillende andere fortificaties van de Sforza neerhalen.
De naam van de stad werd vooral bekend door de verschijning van de Maagd op 29 september 1504. De kerk die daarop werd gebouwd trok onmiddellijk talrijke pelgrims uit de wijde omgeving. In 1514 begon naast de kerk een bekend geworden jaarmarkt, die dankzij de ligging van de stad op een kruispunt van de wegen door het Valtellina, de Apricapas en Bormio, uitgroeide tot een internationaal gebeuren.
In 1589 was de stad met circa 5000 inwoners de grootste in het dal. Op dit moment telt ze ongeveer 9000 inwoners.
Op de ochtend van 19 juli 1620 begon hier, onder leiding van Giacomo Robustelli, de bloedige opstand tegen de protestanten en Grigioni, bekend als de 'sacro macello'. Hiermee brak een onrustige periode aan. Op 11 september versloegen de Spanjaarden, die de Valtellinesi te hulp kwamen, in een hevig gevecht de Grigioni, die ondersteund werden door troepen uit Bern en Zurich. Daarna werden het kasteel en andere verdedigingswerken weer herbouwd. Na mislukte vredesonderhandelingen werd de stad in 1624 bezet door troepen van de zogenaamde Liga van Avignon. Nadat er in 1627 vrede was gesloten werden het kasteel en verdere fortificaties opnieuw ontmanteld. De pest van 1629-30 veroorzaakte ongeveer 4000 doden! Kort daarna, in 1635-36 leed de stad opnieuw zwaar onder de doortrekkende keizerlijke troepen (de 'lanzichenecchi') en de troepen van de hertog van Rohan.
In 1797 ontstond er een vereniging van patriotten die afscheiding wilden van de Grigioni en de

[1] Verzoeken om toezending per email aan: rmetselaar@on.nl

Cisalpijnse Republiek. Onder de daaropvolgende Oostenrijkse bezetting was er een grote ondergrondse activiteit met namen als Luigi Torelli, Ulisse Salis, Giovanni en Emilio Visconti Venosta. Namen die we bij onze rondwandeling door de stad ook tegen zullen komen. In de 1e Wereldoorlog was er in de stad een grote kazerne van het 5e Regiment Alpenjagers. In april 1945 werd er een bataljon Franse soldaten van de regering van Vichy ingekwartierd in een laatste poging Mussolini's stervende Republiek van Salo te redden. Op 28 april moest dit bataljon zich overgeven aan de partizanen van de 1e Alpen Divisie en Engels-Amerikaanse leger.

De rondwandeling

Piazza Basilica en **omgeving**

Als u met de auto komt, is het beslist de moeite waard eerst een korte stop te maken bij de rotonde net voordat u de stad inrijdt, bij het Piazza Basilica, waar de kerk van de Madonna staat. Aan de voorzijde van de kerk zijn parkeerplaatsen en terrasjes. De bouw begon in 1505 nadat op 29 september van het voorgaande jaar de Madonna verscheen aan Mario Omodei. Ze werd gewijd in 1528, terwijl er in 1708 aan de zuidkant een nieuwe sacristie werd toegevoegd. Het project werd uitgevoerd door de bekende broers Rodari.

De kerk van de Madonna en rechts de koepel van de kerk

De kerk van de Madonna*

De voorgevel heeft een hoog fronton in Venetiaanse stijl en heeft een schitterend portaal en marmeren vensters. In 1578 werd de klokkentoren gebouwd en in 1641 voorzien van een koepel. De vieringtoren heeft een beeld van Sint Michael op de top. De kerk heeft drie schepen met transept en telt vier altaren; ze is voorzien van rijke marmeren decoraties van de broers Rodari. De boog aan de zuidkant van het transept wordt geheel ingenomen door een indrukwekkend orgel dat gedragen wordt door acht marmeren zuilen. Het priesterkoor wordt begrensd door een marmeren balustrade (1754) en heeft een mooi hoofdaltaar, eveneens uitgevoerd in marmer (1749), en tegen de wanden zien we vijf kostbare olieverfschilderijen van Giovanni Battista Recchi (1637) met afbeeldingen van de *Onbevlekte ontvangenis*, de *Geboorte*, de *Verkondiging*, de *Presentatie*, en de *Maria-Hemelvaart*.

Op het plein bij de kerk werd vroeger de belangrijkste markt van het Valtellina gehouden. Tegenover de kerk zien we een nis met een fontein met decoraties uit laat 18e eeuw. Aan de noordkant zijn nog enkele oude winkels en aan de zuidkant staan enkele mooie gebouwen, waaronder het Palazzo S. Michael (16e eeuw), ontworpen als gastenverblijf bij de kerk. Het heeft een grote hof met aan twee zijden een zuilengalerij en twee loges. Het palazzo is nu woning van de rector van de kerk.
Ook aan het plein ligt het Historisch en Etnografisch museum van Tirano.

Op een rots aan de andere kant van het riviertje de Poschiavino, vrijwel loodrecht boven het heiligdom, zien we de kerk van S. Perpetua liggen, gelegen aan een weg die oorspronkelijk het oude muilezel pad was van Villa di Tirano naar Brusio en vandaar naar de Berninapas. Het kerkje met één schip heeft een typisch Romaanse klokkentoren met een tweeling venster. In de apsis kunnen we enkele van de oudste fresco's van het Valtellina zien*.
Ernaast ligt de ruïne van een zgn. xenodochio, een overnachtingsplaats voor reizigers en pelgrims.
Langs de oostkant van het plein lopen de rails waarover de Bernina Express van de Retische Bahn vanaf het station Tirano door de vallei van Poschiavo langs de Berninagletsjer naar Sankt Moritz gaat. In de zomermaanden is dit een zeer aantrekkelijk uitstapje, waarbij u ook op verschillende stations onderweg kunt uitstappen.

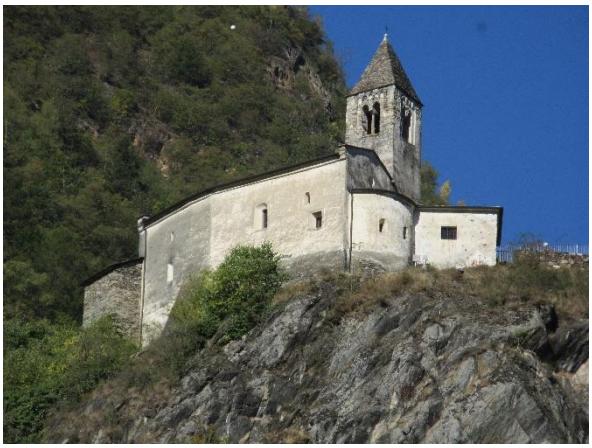

Het kerkje van S. Perpetua

Alvorens de rondwandeling door het oude centrum van Tirano te maken, kunt u eventueel nog even door de oude wijk Rasica lopen, een 15e-eeuwse woonkern. Aan de NO-kant van het plein begint de via Ràsica, waar we op nr. 8 een boog zien met daarboven resten van een fresco met de *Verschijning van de Maagd aan Omodei* tussen twee engelen die een lijkkleed ophouden (18e eeuw). Meteen daarna volgt een hof, waar we het 16e-eeuwse palazzetto Omodei zien met een elegant portaal met het wapen van de familie Omodei. Let ook op het fraaie laat-17e-eeuwse gebouw er tegenover. Als we de straat vervolgen kruisen we de via Monaci, waar op nr.1 een klein stenen portaal is uit 1749 met nog een fresco van de *Verschijning van de Maagd aan Omodei*. Iets verder enkele goed bewaarde gebouwen met een landelijk karakter en vervolgens de kerk van S. Rocco (ligt aan de via S. Rocco).

Het kerkje van Sint Rochus heeft een achthoekige plattegrond. Het verhaal wil dat Gian Giacomo Medici (Il Medeghino) voor de bouw een vertegenwoordiger stuurde in 1531, die vermomd was als broeder en die de opdracht had er voor te zorgen dat het gebouw als fort gebruikt zou kunnen worden bij een van de pogingen van Il Medeghino om het Valtellina te bezetten. De inwoners van Tirano wisten hem echter tijdig te ontmaskeren.

Via Garibaldi, station, piazza Marinoni

Teruggekeerd naar het kerkplein rijden we met de auto ongeveer1,5 km over de via Italia naar het piazza Marinoni, in het centrum van Tirano. Probeer in deze buurt de auto achter te laten (ik heb geen parkeergarage kunnen ontdekken). Driehonderd meter vóór het plein kruist u rechts de via Mazzini, waar u op de achtergrond het station ziet liggen. Op de hoek van de via Mazzini met de via Italia ligt het casa Merizzi, één van de mooiste huizen in Libertystijl van het Valtellina. Het werd gebouwd in 1902 voor Girolamo Merizzi.

Van piazza Marinoni naar piazza Cavour

We beginnen de rondwandeling door de stad van het piazza Marinoni. Aan de zijkant van het plein is een parkje met een monument voor de gevallenen, uit een blok graniet uit S. Fedelino[2].
Van het plein lopen we naar het piazetta Trombini, waar we op nr. 11 een barokportaal zien met een waaiervenster in smeedijzer (18e eeuw), aan de andere kant van het pleintje is een groene ruimte met

[2] Zie mijn boek De Tre Pievi en Valchiavenna

een monument uit 1994 voor alle emigranten uit het Valtellina en Valchiavenna. Op piazza Maurizio Quadrio nr. 6 (ex Quadrio nu Foppoli) zien we een groot stenen portaal met een wapen en een fresco dat de *Verschijning van de Maagd aan Omodei* voorstelt. Over het er achter gelegen hof bereikt u de tentoonstellingszaal van de gemeente. De via S. Giacomo overstekend (met op nr. 2 een fresco boven een rustiek portaal) komen we op piazzetta Pievani met het 16e -eeuwse huis van de Grana, later Pievani, en de oude kerk van S. Giacomo, waarin nu een deel van de bibliotheek Paolo e Paolo Maria Arcari.
Van hier lopen we terug naar de brug over de Adda en bereiken de oude stadspoort, de Porta Poschiavina, welke onderdeel was van de stadsmuur die hertog Lodovico il Moro liet oprichten tussen 1492 en1498. Aan de binnenzijde van de poort is nog een slecht bewaard fresco uit 16e eeuw te zien. Met enige moeite herkent u de figuur van *Justitia met de balans in de hand* en enige wapens (waaronder die van de Quadrio en de Planta families). Vrijwel verdwenen is de afbeelding van de *Uomo selvatico* (de Wildeman[3]). Ook op de gevels van verschillende huizen zien we wapens van magistraten van de justitie uit de tijd waarin de Grigioni het dal bestuurden.[4] Het palazzo Pretorio, dat een geheel vormde met de stadspoort, was de zetel van de podestà[5] van de Grigioni. Het huis heeft een groot portaal met op het plafond van de gang naar de binnenplaats geschilderde wapens.

Langs de tweede weg links na de brug, de via S. Carlo (deze niet inslaan) zien we industriële gebouwen die tegen de muur stonden, op nr.4 zien we een 18e-eeuws portaal met een venster en een (dak)terrasje in smeedijzer en verder het mooie palazzo Omodei (1623).

We volgen de via Pretorio (=de straat die vanaf de brug loopt) en komen op het piazza Cavour, waar een fontein staat met een beeld dat de *Geschiedenis* (1838) verbeeldt, gemaakt door de beeldhouwer Croff ter gelegenheid van de doortocht door Tirano van keizer Ferdinand van Habsburg. Aan het plein staat het oude palazzo Marinoni (vroeger klooster van de Augustijnen, die van de 15e tot 17e eeuw in Tirano waren), waar nu het gemeentehuis in is gevestigd. Zeer fraai is de zuilengang binnen, vroeger klooster, het hof met een oude vaas in het midden en 16e-eeuws portaal aan de zuidkant en een fontein met achthoekig voetstuk met in het midden een zuiltje met daarop een pijnappel (18e eeuw). Aan het begin van de zuilengang van het palazzo Marinoni, langs de via XX Settembre, hangt een steen met Latijns opschrift aangebracht bij de inwijding van de fontein van Croff. De barokke kerk van S. Teresia ligt met de voorgevel aan de via XX Settembre.
Aan de overzijde van de via XX Settembre ligt de parochiekerk van S. Martino. Ook langs deze straat vinden we het vroegere huis van de Mariani, later de Robustelli, met renaissance voorgevel en portaal (16e eeuw).
We zijn hiermee aangekomen in het oude deel van de stad, dat Capo di Terra wordt genoemd. De noordkant wordt begrensd door de Adda, de oostkant door de door Ludovico il Moro gebouwde stadsmuur met de Porta Bormina.

De parochiekerk van S. Martino

Tot 1589 was Tirano afhankelijk van de plebane kerk in Villa di Tirano. Pas in dat jaar werd ze onafhankelijk en vanaf 1629 mocht ze zelf een pastoor aanstellen. De kerk bestond al in de 15e eeuw, maar werd in het midden van de 19e eeuw grondig verbouwd. De huidige façade dateert uit 1870, de ronde apsis met vierzijdige koepel (die helaas het gezicht op de klokkentoren bederft) zijn uit 1914. Aan de zuidkant hangt een mooie zonnewijzer uit 1674*. De klokkentoren werd in 1479 gebouwd in Romaanse stijl. De kerk heeft drie schepen, verdeeld door acht zuilen die kruisgewelven ondersteunen. Langs de wanden zijn er 10 kapellen met 6 altaren. De kerk heeft een kostbaar Serassi orgel.

Aan de zuidkant van het plein, in een wooncomplex uit de 16 eeuw, ligt de kerk van S. Pietro, een kerkje met één schip dat nodig gerestaureerd moet worden.

---

[3] Zie Nieuwsbrief 2(2007)
[4] Zie mijn boek De geschiedenis van het Valtellina en Valchiavenna
[5] In de Middeleeuwen een soort burgemeester, Mussolini voerde de term ook weer in voor de door de senaat gekozen burgemeesters, maar na de oorlog werd de titel weer afgeschaft

Via XX Settembre, via Salis en via Visconti Venosta

In de via XX Settembre, tegenover de kerk, zien we de loggia van het vroegere palazzo Venosta, nu Quadrio-Curzio. De 18e-eeuwse loggia heeft drie openingen, waarvan de middelste met een boog, met twee elegante zuilen. Onder de loggia is een portaal in wit marmer dat naar een hofje leidt.

Aan het begin van de via Salis, links, staat een fontein, waarna aan de rechterkant de muur met kantelen van het grote palazzo Salis, tegenwoordig van de graven van Sertoli-Salis. In mijn boek "De wijnen uit het Valtellina" uit 2004 noemde ik Salis als een van de topproducenten in het Valtellina. Helaas is de toenmalige graaf Cesare in 2005 op 53-jarige leeftijd gestorven en is zijn broer rond 2010 gestopt met de productie. Voor de toeristen heeft dit het voordeel dat het palazzo nu een museum is geworden waardoor het mogelijk is het grootste deel van de schitterend gedecoreerde zalen te bezichtigen[6].

De voorgevel van het palazzo Salis, nu museum

Het palazzo Salis – voor details zie deel 2 van de Nieuwsbrief over Tirano

De Salis familie behoort met zijn acht eeuwen oude stamboom tot de oudste adellijke families. Eén tak van deze familie, de Salis-Zisers, vestigde zich in het midden van de 17e eeuw in Tirano en liet het huidige prachtige palazzo bouwen.
De muur met kantelen is gedecoreerd met wapenschilden en archeologische vondsten, waarna de brede gevel van een laat 16e-eeuws palazzo volgt. De gevel wordt gedomineerd door een indrukwekkende toegangsdeur met een portaal met daarboven een venster met architraaf en twee voluten waarop twee vazen. De gang er achter komt uit op een zuilengang met kruisgewelven en daarachter ligt een grote tuin in Italiaanse stijl met strikte symmetrie. In het Valtellina zijn slechts twee Italiaanse tuinen en dit is de grootste en belangrijkste van de twee. Het palazzo met 10 prachtige kamers met fresco's is nu een museum en is dagelijks te bezichtigen. De Engelse website www.palazzosalis.com/en geeft een uitstekende indruk van de kamers met schitterende decoraties langs de wanden en plafonds. U mag dit beslist niet missen! Al in 1872 presenteerde de broers Salis hun wijnen op de eerste wijntentoonstelling die in Italië werd georganiseerd. Er is een document waaruit blijkt dat de graaf Giovanni Salis de Zizers, burgemeester van Tirano onder de Grigioni en later gouverneur van het Valtellina, wijn leverde aan het hof van keizer Leopold I van Habsburg, aan de bisschop van Chur en aan vele adellijke families in het Valtellina. Helaas is de wijnproductie gestaakt kunt u nog wel de historische, fraaie wijnkelders bezichtigen..

Aan het eind van de via Salis bereiken we de via S. Carlo met het kerkje gewijd aan S. Carlo Borromeo, vroeger kerk van de familie Salis, gebouwd aan het begin van de 17e eeuw. Hierin hangen enkele schilderijen, waaronder een van S. Carlo.
We lopen nu terug naar de via XX Settembre en zien bij de klokkentoren van de kerk van S. Martino het palazzo Merizzi.

[6] Openingsuren van 1 april toto eind oktober van maandag tot zaterdag van 10-15 u

Palazzo Merizzi

Het palazzo met een grondplan uit de 16e eeuw, heeft twee ruime portalen met eenvoudig tongewelf, één daarvan komt uit op de gang naar een harmonieus, vierkant binnenhof uit de 18e eeuw met aan drie zijden een zuilengalerij. De gevels boven de zuilen tonen ruime loggia's met grote openingen verdeeld door zuiltjes en met kruisgewelven gedecoreerd met stucwerk en fresco's met bloemmotieven. De achterwand onder de ovalen kroonlijst, waarop acanthusbladen zijn geschilderd, heeft drie ovale openingen en kleine vensters. Op de eerste verdieping (de 'piano nobile') zien we hogere vensters gedecoreerd met licht, wit stucwerk. Op de begane grond twee vensters met daartussen een fontein in de vorm van een kopje met ovale rand en een nis met een klein beeldje van een gek mannetje dat mandoline speelt. De deuren van de loggia's tonen in de hoogte geschilderde wapenschilden tussen stucwerk lijsten. Onder de vele zalen van het palazzo zijn er drie bekleed met houtsnijwerk en geschilderd in de stijl van Lodewijk XIV.

Boven: binnenplaats van palazzo Merizzi, met rechts de fontein op de binnenplaats

Aan het eind van de straat staan twee opmerkelijke huizen; links het vroegere huis van de gedeputeerde Merizzi; rechts, op nr. 52, dat van de vroegere familie Omodei-Ciboldi, nu Noli-Pradella, met een elegant hof uit de 18e eeuw en mooi smeedijzeren balkon.
Verder doorlopend in oostelijke richting komen we in de via Visconti Venosta, een van de interessantste en karakteristiekste straten van het oude Tirano. Op nr. 1 ligt het palazzo Visconti Venosta, met ervoor een tuin; hier woonden in hun jeugd de broers Emilio en Giovanni Visconti Venosta, waarvan de eerste een befaamd politicus en de tweede een bekende schrijver werd. Het huis heeft een prachtige grote trap (18e eeuw) en daarboven een portaal met een balkon.

Binnenplaats in Via Venosta

Op nr. 2A zien we een wapenschild van het elegante palazzo Buttafava, vroeger van de Venosta familie, en geheel gerestaureerd, met twee gekoppelde renaissance portalen met links en rechts daarvan andere kleine portalen met rechthoekige vensters beschermd met elegante barokke roosters. Op nr. 6 opent zich het ruime portaal van het palazzo Andrès met een sobere façade uitgevoerd met vier vensters beschermd door traliewerk op de begane grond en nog vijf met een stenen omlijsting op ieder van de twee verdiepingen met kleine openingen met gedeeltelijk verdwenen beschilderingen aan de bovenzijde. Opmerkelijk is de zuilengalerij met vijf koepelgewelven met de wapens van de echtgenoten van de Venosta's en met cartouches. Verder is er een hekwerk van smeedijzer langs het lange balkon en twee vensters, met boven één daarvan een wapenschild in groene steen.
Tegenover dit palazzo staat het kerkje van de Angelo Custode (beschermengel), dat vroeger het kerkje was van het aangrenzende palazzo Venosta. Op nr.5 was een oude winkel waarvan de opening is ingestort. Daardoor is rechts daarvan een kleine open ruimte, waar een kleine, lage zuilengang begint die van nr. 3 tot nr. 13 loopt, met aan beide kanten woningen. Aan het eind is een rustiek hofje, waar we de resten van de vroegere stadsmuur zien, welke naar de nabijgelegen Porta Bormina liep.

Via Torelli, via Bellotti en via Stelvio

We lopen het straatje nu weer terug naar de parochiekerk en volgen dan de via Torelli, waar we op nr. 11 het palazzo Torelli zien met een elegant barok portaal met daarboven een balkon dat in de 18e eeuw door de toenmalige eigenaars, de Misani, werd aangebracht. Deze Torelli was een bekende patriot en hij speelde een hoofdrol tijdens de opstand, de 5 Giornate, in Milaan. Onderweg passeren we ook nog een gedenksteen voor Torelli.

Links: palazzo Torelli, rechts Torre Torelli

Foto's uit via Torelli; links een mooie waterspuwer, rechts een stukje stadsmuur

Iets verder op de hoek met de via della Repubblica, staat de indrukwekkende Torre Torelli, met een neo-middeleeuws uiterlijk, gebouwd in de tweede helft van de 19e eeuw. Aan het eind van de via Torelli, rechts, in een kort steegje, vinden we de resten van een muur met zogenaamde ghibellijnse kantelen (d.w.z. met de bovenkant in de vorm van een V), waar een gebouw staat met een brede entree, twee spitse vensters en hoger een driehoek met dekplaten van serpentijn op meer verdiepingen. Dit gebouw, dat nu verwaarloosd is, heeft zijn hoofdingang in de via Bellotti nr. 17, waar we nog een hoog portaal met spitsboog zien en het wapen van de Quadrio familie. Het complex dateert uit de tweede helft van de 15e eeuw en behoorde waarschijnlijk aan Serafino Quadrio. Op nr. 16 van dezelfde straat is nog een Quadrio huis, het laatste dat deze familie bezat; dit heeft een portaal met stenen architraaf en houtsnijwerk, dat leidt naar een hofje met twee vensters met een wapen van de Quadrio boven twee monochroom geschilderde engelen met tuba's en vlaggen. De arcade daaronder leidt naar een volgend hof met rechts een balkon waaronder een portaal met geruwde steen (bossage**)** en vensters met elegante smeedijzeren roosters. Een uitgang aan het eind van het hof leidt naar de via Stelvio 25.
Op nr. 4 van de via Bellotti staat het palazzo Omodei-Quadrio, nu Camagni, uit de 16e eeuw, met een portaal met rondboog en vensters met stenen omlijsting. Tegen de zuidgevel hangt een antieke zonnewijzer.
Als we de via Bellotti uitlopen komen we terug op het piazza Cavour, met rechts een filiaal van de Banca Popolare di Sondrio met een portiek waarin een haut-reliëf in brons met een afbeelding van de *Liefdadigheid van S. Martinus* (1974).

Van Porta Milanese naar het kasteel van. S. Maria

Van het plein volgen we de via XX Settembre een klein stukje in westelijke richting tot de Adda waar we links afslaan tot we linksaf de via Besta inslaan naar de Porta Milanese. Van de stadsmuur die langs deze straat liep is weinig meer over. Aan één kant van de poort staat nu een fontein en er is een wasplaats. Tegenover de poort, in de via Pergola, staat een klein heiligdom met drie wanden met fresco's uit de 18e eeuw, maar recent gerestaureerd. Rechts van de kapel slaan we de via Porta Milanese in, met de via Visconti Venosta een van de best bewaarde van de oude stad, met oude herenhuizen. Op nr. 27 is een portaal in groene steen met een architraaf waarop het monogram van Christus staat, gedateerd 1608, waarboven een kleine, rechthoekige nis met resten van een fresco met de *Verschijning van de Maagd aan Omodei*. Op nr. 25 het eenvoudige, strenge portaal van het huis van de familie Pergola, waarvan we het wapen in het architraaf van het portaal zien gebeiteld. Op nr.

3 ook een portaal met een rondboog in groene steen waarboven vijf vensters met ronde ijzeren staven aan de binnenkant. Op de hoek rechts staat een huis (waarvan de ingang aan de via Trivigno ligt) met een tweeling venster met zuiltjes en twee rondboogjes. Het huis er tegenover, vroeger Merizzi, heeft in de gevel elegante vensters met smeedijzeren hekwerk, onderaan gebold en eindigend in een bladvorm met een pijl die uitloopt in een lelie.

Links: Een van de oude stadspoorten, de Porta Milanese met daarachter een kapel; boven het kasteel van S. Maria

Als we rechts de via Trivigno volgen komen we op nr. 6 bij een portaal met een rondboog en bij een splitsing een kapelletje tegen het huis op nr. 5, met vier openingen. Op het altaar staat een doek uit de17e eeuw met de *Aanbedene aan de voet van het kruis* met twee huilende, geknielde engelen en in vier ovalen *Episoden uit de passie*. De via Trivigno volgend bereiken we de resten van het kasteel van S. Maria, ook wel Castellaccio genoemd. Dit was een belangrijk onderdeel van het verdedigingssysteem van de stad, waarvan nu alleen nog de massieve toren en wat steenresten staan. We lopen nu weer terug, nemen de via S. Maria, overgaand in de via Ludovico il Moro en komen dan weer op de via Pergola tot het piazza Parravicini, waaraan het gelijknamige 17e-eeuws palazzo ligt. Er tegenover staat in een nis een fontein met achthoekig bassin. Aan dezelfde kant staat het kerkje van de Addolorato, waarin enkele kostbare schilderijen en stucwerk uit de 17e -18e eeuw. Vroeger was dit de kapel van de Parravicini en nu is het eigendom van de familie Merizzi.

Achthoekige fontein op het piazza Parravicini

Van hier gaan we linksaf over de Adda en komen dan weer op ons uitgangspunt, het piazza Marinoni.

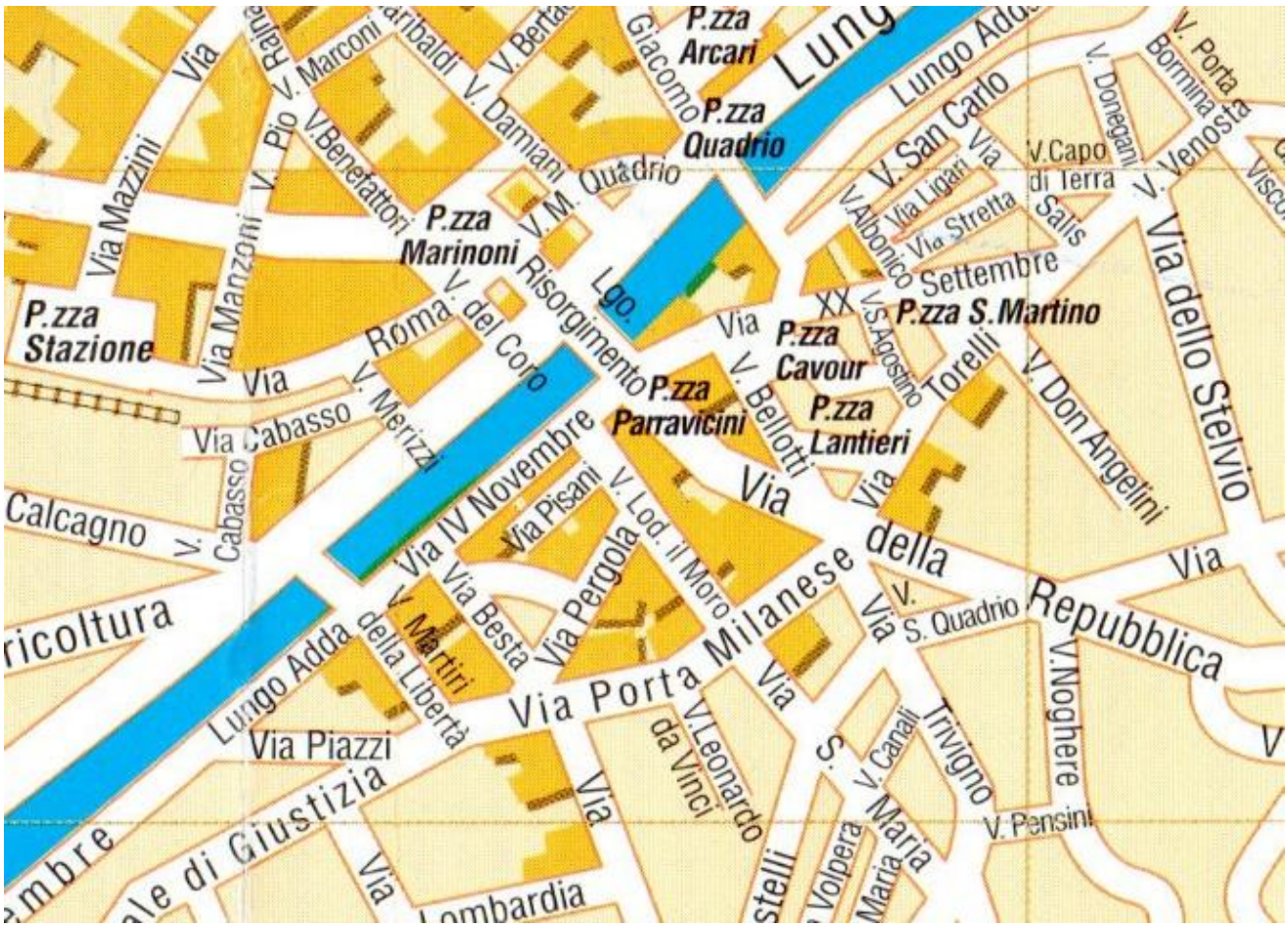
P.zza Arcari
P.zza Quadrio
Lungo Adda
V. San Carlo
V. Porta Bormina
V. Venosta
V. Donegani
V.Capo di Terra
Via Ligari
Via Stretta
Salis
V.Albonico
Via Mazzini
V. Pio
V.Benefattori
V. Marconi
V. Damiani
V. Quadrio
V.M.
P.zza Marinoni
P.zza Stazione
Via Manzoni
Roma
V. del Coro
Lgo. Risorgimento
XX Settembre
P.zza S.Martino
V.S.Agostino
P.zza Cavour
P.zza Lantieri
P.zza Parravicini
V. Bellotti
Torelli
V. Don Angelini
Via dello Stelvio
Via Cabasso
V. Merizzi
Via IV Novembre
Via Pisani
V. Lod. il Moro
Via Pergola
Via Besta
V. Martiri della Libertà
Calcagno
Via della Repubblica
V. S. Quadrio
Via Milanese
Via Porta
Lungo Adda
Via Piazzi
V.Leonardo da Vinci
V. Canali
Trivigno
V.Noghere
V. Pensini
Maria
Volpera
Via Lombardia
ricoltura
le di Giustizia
mbre